

Домніцак В. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної
фізичної підготовки ОДУВС
Пашасьв А.З.о.,
викладач кафедри спеціальної
фізичної підготовки ОДУВС

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ
ПОЛІЦЕЙСЬКИМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ БЕЗ
ПОПЕРЕДЖЕННЯ**

Кризові процеси, що відбуваються в соціально-економічній та

політичній сфері України, призвели до ускладнення криміногенної ситуації; корумпованості державних органів; зміни структури злочинності; виникнення нових форм і способів вчинення кримінальних правопорушень; протидії правоохоронним органам з боку озброєних злочинців та організованих злочинних груп. Реформування системи органів, які здійснюють правоохоронну діяльність в Україні, підтверджується тривалим пошуком оптимальної моделі правоохоронної системи та її нормативно-правовим забезпеченням. Діяльність поліцейських відіграє життєво важливу роль у захисті права на життя, свободу та особисту недоторканність, гарантованих Загальною декларацією прав людини [1] і закріплених в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права [2], також слід сказати про те, що військова і терористична загроза, що нині нависла над Україною – є викликом правоохоронній системі України, плідне нормативно-правове регулювання правоохоронної діяльності в питаннях застосування заходів примусу та вогнепальної зброї може оптимізувати проведення антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях та відіграти важливу роль у забезпеченні громадської безпеки на всій території України.

Вивчення питання щодо правил застосування вогнепальної зброї поліцією можливо різними способами, але в першу чергу слід ознайомитися з документами Організації Об'єднаних Націй (далі за текстом – ООН), а саме з Кодексом поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку [3] та Основними принципами застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [4].

Відповідно до ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: «Службовці органів правопорядку можуть застосовувати силу тільки у разі суворої необхідності і в обсязі, необхідному для виконання їх обов'язків. Застосування вогнепальної зброї вважається крайнім заходом. Загалом, вогнепальна зброя не повинна застосовуватися, за винятком випадків, коли підозрюваний порушник чинить збройний опір або іншим чином ставить під загрозу життя інших і менш крайні заходи є недостатніми для приборкання або затримання підозрюваного порушника. У кожному випадку застосування вогнепальної зброї повинен подаватися звіт до компетентного органу» [3].

Згідно ст. 4 Основних принципів застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку:

«Службовці органів правопорядку при виконанні своїх обов'язків можуть застосовувати силу і вогнепальну зброю тільки тоді, коли інші засоби є неефективними або не мають жодних шансів на досягнення бажаного результату. Щоразу, коли законне застосування сили і вогнепальної зброї неминуче, службовці органів правопорядку повинні: виявляти стриманість у такому застосуванні і діяти пропорційно до серйозності порушення і законної мети, яку вони прагнуть досягнути; мінімізувати шкоду і травмування та поважати, та охороняти людське життя; забезпечувати надання медичної та іншої допомоги будь-яким пораненим або потерпілим особам в найкоротші терміни. Службовці органів правопорядку не повинні застосовувати вогнепальну зброю проти людей, за винятком самозахисту або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті або серйозного травмування, для запобігання вчиненню особливо серйозного злочину, пов'язаного з серйозною загрозою життю, для арешту особи, яка становить таку загрозу та чинить опір їх наказам, або для запобігання її втечі, і тільки тоді, коли менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей. За будь-яких обставин умисне застосування сили, що має смертельний наслідок, допустиме лише тоді, коли цього абсолютно неможливо уникнути з метою захисту життя» [4]. Нормативно-правові акти прийняті ООН регулюють загальні питання про застосування вогнепальної зброї, тобто вони дають так звані загальні принципи.

Поліція під час виконання повноважень визначених Законом України «Про Національну поліцію» [5], уповноважена застосовувати вогнепальну зброю. Відповідно до п. 5 Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю [6] – вогнепальна зброя закріплюється за поліцейським, який склав Присягу на вірність Українському народові, завершив навчання у закладі (установі) та/або пройшов первинну професійну підготовку і направлений для подальшого проходження служби, а також склав заліки із знання матеріальної частини зброї, порядку і правил її застосування, заходів безпеки при поводженні з нею, виконав норматив з вогневої підготовки та вправу зі стрільби. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

Відповідно до ч. 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію»: застосування вогнепальної зброї без попередження

допускається:

- при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

- у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

- якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

- якщо особа чинить збройний опір;

- для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю [5].

Як ми бачимо, Закон України «Про Національну поліцію» [5] містить наступну дефініцію «Застосування вогнепальної зброї без попередження» якого не було раніше в нашому законодавстві у зв'язку з цим зробимо ретроспективний аналіз вітчизняного законодавства та згадаємо норму Закону України «Про міліцію» [7], а саме ст. 15-1 «Гарантії особистої безпеки озброєного працівника міліції»: працівник міліції має право оголити вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, яка склалася, можуть виникнути підстави для її застосування. При затриманні злочинців чи правопорушників або осіб, яких працівник міліції запідозрив у скоєнні злочинів чи правопорушень, а також при перевірці документів у підозрілих осіб, працівник міліції може привести у готовність вогнепальну зброю, що є попередженням про можливість її застосування. Спроба особи, яку затримує працівник міліції із вогнепальною зброєю в руках, наблизитись до нього, скоротивши при цьому визначену ним відстань, чи доторкнутись до зброї, дають працівникові міліції право застосувати вогнепальну зброю. Таким чином, вважаємо, що наявність у нашому законодавстві правової норми щодо застосування поліцейським вогнепальної зброї без попередження у передбачених законом випадках є дієвим, своєчасним та адекватним засобом забезпечення прав і свобод людини і громадянина у непростий для сучасного українського суспільства час. Важливим є принцип того що поліцейський, за законом, уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в конкретній життєвій ситуації. Це означає, що необхідно стріляти, щоби зупинити, але не стріляти, для того щоб вбити. Стріляти без

попередження поліцейські отримують право, лише за крайньої необхідності, зокрема при відсутності можливості попередити і при реальному посяганні на життя людини. Це світова практика та міжнародний досвід. Це не нова норма, в нашому законодавстві ми її розширюємо та конкретизуємо. МВС України удосконалює бойову та службу підготовку поліцейських і проводить спеціальні тренінги, щоб виключити неправомірне застосування вогнепальної зброї.

Література:

1. Загальна декларація прав людини 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 89.

2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року // Електронний документ. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

3. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169 // Електронний документ. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_282.

4. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку від 7 вересня 1990 року // Електронний документ. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_334.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

6. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю: Наказ МВС України від 1 лютого 2016 року № 70 // Електронний документ. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0250-16>.

7. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року № 5656-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20. (втратив чинність).